

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

Elsődlegességre utaló fajok az Alföld löszhátain (vázlat)

CSATHÓ ANDRÁS ISTVÁN

Az egyes növényfajok másodlagos területeken, parlagokon való megtelepedési képessége a régiók között látványos eltéréseket mutathat – lásd pl. Mezőség (Erdély), a középhegységek és a síkságok. Az Alföld egyes kistájai közt is jelentős különbségek tapasztalhatók (pl. a homok és a lösz, de még az egyes löszvidékek között is). Mégis egy adott fajra nagyvonalakban jellemző, hogy a tájban való jelenléte milyen mértékben kötődik az elsődleges területekhez. Elsősorban a Csanádi-háton és Felső-Bácskában szerzett tereptapasztalatok alapján készült a következő összeállítás. Az alkalmazott kategóriák és az egyes fajok helye nem végleges, az itt bemutatott előzetes felosztás inkább vitaanyagnak készült. A jegyzékben elsősorban a löszpusztarétek fajai szerepelnek. (Az egyes kategóriák felsorolt jellemzői természetesen nem feltétlen vonatkoznak minden felsorolt fajra.)

Jelmagyarázat:

Csh: Csanádi-hát
FB: Felső-Bácska
Bh: Békési-hát (csak kiegészítésként szerepel).

A1 Elsődlegességre utaló fajok:

<i>Adonis × hybrida</i>	Bh;	<i>Lithospermum officinale</i>	Csh, FB;
<i>Adonis vernalis</i>	Csh, FB;	<i>Orobancha elatior</i>	Csh;
<i>Ajuga laxmannii</i>	Csh, FB;	<i>Phlomis tuberosa</i>	Csh;
<i>Allium flavum</i>	FB;	<i>Prunus tenella</i>	Csh, FB;
<i>Allium rotundum</i>	Csh;	<i>Pseudolysimachion</i>	
<i>Allium sphaerocephalon</i>	FB;	<i>orchideum</i>	Csh;
<i>Astragalus onobrychis</i>	FB: esetleg A2;	<i>Ranunculus illyricus</i>	Bh, FB;
<i>Campanula glomerata</i>	FB;	<i>Rosa gallica</i>	Csh;
<i>Chamaecytisus austriacus</i>	FB;	<i>Salvia nutans</i>	Bh;
<i>Chamaecytisus virescens</i>	Csh;	<i>Senecio jacobaea</i>	Csh, FB: talán A2;
<i>Chrysopogon gryllus</i>	FB;	<i>Seseli varium</i>	Csh, FB;
<i>Clematis integrifolia</i>	Csh;	<i>Silene bupleuroides</i>	Csh;
<i>Crocus reticulatus</i>	FB;	<i>Sternbergia colchiciflora</i>	Csh;
<i>Dianthus pontederiae</i>	Csh, FB;	<i>Stipa capillata</i>	Csh, FB: talán A2;
<i>Elymus hispidus</i>	Csh, FB;	<i>Taraxacum serotinum</i>	Csh, FB;
<i>Euphorbia glareosa</i>	Csh, FB;	<i>Teucrium chamaedrys</i>	Csh, FB;
<i>Euphorbia seguieriana</i>	Csh;	<i>Thalictrum minus</i>	Csh, FB;
<i>Filipendula vulgaris</i>	Csh, FB;	<i>Trifolium alpestre</i>	Bh;
<i>Inula germanica</i>	Csh, FB;	<i>Trifolium medium</i>	Csh;
<i>Inula salicina</i>	Csh, FB;	<i>Vinca herbacea</i>	Csh, FB;
<i>Linum austriacum</i>	Csh, FB: talán A2;	<i>Vincetoxicum hirundinaria</i>	Csh, FB;

Jellemzőik: – hosszú életű, évelő, gyakran sarjtelepes fajok;
– nehezen kolonizálnak;
– rendszerint erős kompetítorok;
– gyakran országos szinten is védelem alatt állnak;
– regionálisan általában ritkák, védendők vagy fokozottan védendők;
– előfordulásuk a tájban gyakran kötődik elsődleges mezsgyékhez
(vö. Molnár Zs. 1992, Csathó A. I. 2007).

A2 Elsődleges területekre jellemző fajok, amelyek azonban – főleg közelben lévő – másodlagos részeken is megjelenhetnek:

<i>Agropyron pectiniforme</i>	Csh; inkább A1, FB;	<i>Lavatera thuringiaca</i>	Csh, FB: talán C1, esetleg B;
<i>Alcea biennis</i>	Csh; inkább A1, FB;	<i>Linaria angustissima</i>	Csh;
<i>Anchusa barrelieri</i>	Csh;	<i>Linaria biebersteinii</i>	Csh, FB: A1;
<i>Asparagus officinalis</i>	Csh, FB; (talán C1);	<i>Peucedanum alsaticum</i>	Csh;
<i>Brachypodium pinnatum</i>	FB;	<i>Rapistrum perenne</i>	Csh, FB;
<i>Bupleurum affine</i>	FB;	<i>Stachys recta</i>	Csh, FB: inkább A1;
<i>Centaurea sadleriana</i>	FB: talán A1;	<i>Verbascum austriacum</i>	Csh: talán B, FB;
<i>Centaurea spinulosa</i>	Csh;	<i>Viola ambigua</i>	Csh, FB: inkább A1;
<i>Echium italicum</i>	FB;		
<i>Euphorbia salicifolia</i>	Csh;		

Jellemzőik: – az előzőhöz közel álló kategória;
 – A1-hez képest: rövidebb életű, könnyebben meglepedő,
 gyakran kissé zavarástűrő-jellegű fajok;
 – regionálisan aránylag ritkák, szinte minden esetben védendők.

B Ritka, értékes fajok, amelyek nem feltétlen elsődleges területeken fordulnak elő:

<i>Carduus hamulosus</i>	Csh;
<i>Hypericum elegans</i>	Csh, FB;
<i>Oxytropis pilosa</i>	Csh;
<i>Melica altissima</i>	FB;
<i>Senecio doria</i>	Csh, FB;
<i>Silene multiflora</i>	FB;
<i>Stachys germanica</i>	Csh;

Jellemzőik: – ritka, nemegyszer védett fajok, amelyek azonban gyakran pionír jellegűek;
 – gyakran rövidebb életűek és kevésbé jellemző a sarjtelepes életforma;
 – az A1 és A2 kategóriákhoz képest kevésbé kötődnek a mezsgyéekhez.

C1 Jobb, régi parlagokon is megjelenő fajok (de leginkább elsődleges területekre jellemzőek):

<i>Asperula cynanchica</i>	Csh, FB: inkább A1;	<i>Pimpinella saxifraga</i>	Csh, FB;
<i>Astragalus asper</i>	FB;	<i>Plantago media</i>	Csh: esetleg C2, FB;
<i>Clinopodium vulgare</i>	Csh, FB;	<i>Potentilla recta</i>	Csh: inkább A2, FB: talán B;
<i>Euphorbia virgata</i>	Csh, FB: inkább A2;	<i>Salvia austriaca</i>	Csh, FB: talán A2;
<i>Fragaria viridis</i>	Csh, FB: inkább A1;	<i>Scutellaria hastifolia</i>	Csh, FB;
<i>Medicago falcata</i>	Csh: inkább A2, FB;	<i>Verbascum phoeniceum</i>	Csh, FB;
<i>Nonea pulla</i>	Csh: inkább A2, FB;		
<i>Ornithogalum pyramidale</i>	Csh;		

Jellemzőik: – az A2 és a C2 között lévő kategória;
 – egyes tájrészekben A1-esként viselkedhetnek;
 – előfordulásuk az A1 és A2 kategóriákhoz képest kevésbé,
 a C2-höz képest jobban kötődik a mezsgyéekhez.

C2 Óparlagokon gyakran megjelenő fajok:

<i>Achillea collina</i>	Csh, FB;	<i>Knautia arvensis</i>	Csh, FB;
<i>Agrimonia eupatoria</i>	Csh, FB;	<i>Lathyrus tuberosus</i>	Csh, FB;
<i>Ajuga genevensis</i>	Csh, FB;	<i>Linaria vulgaris</i>	Csh, FB;
<i>Allium vineale</i>	Csh, FB;	<i>Lotus corniculatus</i>	Csh, FB;
<i>Artemisia pontica</i>	Csh;	<i>Plantago lanceolata</i>	Csh, FB;
<i>Aster sedifolius</i>	Csh;	<i>Potentilla argentea</i>	Csh, FB;
<i>Astragalus cicer</i>	Csh, FB;	<i>Ranunculus polyanthemus</i>	Csh, FB; inkább A2;
<i>Centaurea pannonica</i>	Csh;	<i>Rubus caesius</i>	Csh, FB;
<i>Cirsium brachycephalum</i>	FB;	<i>Salvia nemorosa</i>	Csh, FB;
<i>Eryngium campestre</i>	Csh, FB;	<i>Scabiosa ochroleuca</i>	Csh, FB;
<i>Euphorbia cyparissias</i>	Csh, FB;	<i>Securigera varia</i>	Csh, FB;
<i>Galium verum</i>	Csh, FB;	<i>Valerianella locusta</i>	Csh, FB;
<i>Hieracium bauhini</i>	Csh, FB;	<i>Vicia angustifolia</i>	Csh, FB;
<i>Inula britannica</i>	Csh, FB;		

Jellemzőik: – a tájban általánosan elterjedt fajok;

- kevésbé jellemző rájuk a hosszú életű, nagy sarjtelepes életforma;
- ritkán állnak védelem alatt (kivétel pl. a *Cirsium brachycephalum*);
- nem kötődnek erősen az elsődleges mezsgyékhez (de azokon is jelen vannak).

D Másodlagos területekre jellemző fajok:

<i>Cephalaria transylvanica</i>	FB;
<i>Melica transilvanica</i>	Csh, FB;

Jellemzőik: – kimondottan pionír jellegű fajok.

Irodalom

- Csathó A. I. (2001): *Az észak-bácskai vegetáció maradványainak feltárása*. – Zárójelentés, Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság, Kecskemét, 83 pp.
- Csathó A. I. (2007): A mezsgyék természetvédelmi jelentősége a Csanádi-háton. – In: Deák J. Á., Csathó A. I., Grezner R., Horváth D., Pándi I., Szabó-Szöllösi T. és Tóth T. (szerk.): *VIII. MÉTA-túra*. – Vácrátót, pp: 239–244.
- Molnár Zs. (1992): A Pitvarosi-puszták növénytakarója, különös tekintettel a löszpusztagyepekre. – *Bot. Közlem.* 79: 19–27.
- Molnár Zs. (1997): Másodlagos löszpusztagyeppek fejlődése dél-tiszántúli felhagyott szántókon I. – Trendek és variációk. – *A Puszta* 1997, 1/14: 80–95.
- Molnár Zs. (1998): Másodlagos löszpusztagyeppek fejlődése felhagyott szántókon II. – A fajkészlet. – *Crisicum* 1: 84–99.
- Prodán Gy. (1915): Bács-Bodrog vármegye flórája. – *Magy. Bot. Lap.* 14: 120–269.
- Thaisz L. (1905 körül): *Csanád vármegye flórájának katalógusa*. – Kézirat, Természettudományi Múzeum Növénytár, Tudománytörténeti Gyűjtemény.
- Megjegyzés (2010 március): A tanulmány módosított, kiegészített változata az *A Puszta* c. évkönyvben a közeljövőben várható.